

ПРОЯВА НА ЛЮБОЗНАТЕЛНОСТ КЪМ ПРИРОДНИ И СОЦИАЛНИ ЯВЛЕНИЯ И ОБЕКТИ ОТ ОКОЛНИЯ СВЯТ, ЧРЕЗ ЕКСПЕРИМЕНТИРАНЕ ОТ 4-5-ГОДИШНИ ДЕЦА

Живка Н. Зехтинска

ДГ „Чайка“ гр. Пловдив, ул. „Славянска“ №57

***Резюме:** Детското мислене, любознателност, интерес към заобикалящия ги свят набира все по-голяма скорост. Експериментирането в предучилищна възраст отчита високи показатели за разкриването и опознаването на света около нас, за формиране и изграждане на личностния характер. Предучилищният период е най-важният и значим в детското възпитание и образование. Целта на проучването е да се изследват проявите на любознателност към природни и социални явления и обекти, чрез експериментиране от 4-5-годишни деца и се състави система от ситуации в ОН „Околен свят“. Като показатели се определят знания, умения и отношение и съответно степенята на верните отговори. Обект на проучването е проявата на любознателност у 4-5-годишните деца към природните и социални обекти чрез експериментиране. Предмет на проучването е процесът на педагогическо взаимодействие при ориентиране в природната и социална среда чрез експериментиране. Методиката на изследване по 1 задача е модифициран вариант на проучване на любознателност на методиката на Сирбиладзе, С. Каракехайова, Л. Венгер. Дидактометрията за проява на любознателност чрез експерименти предполага 10 процедури, обхващащи 5 познавателни въпроси и 5 игри-експерименти.*

***Ключови думи:** любознателност, експериментиране, деца, околен свят, игра, ситуация, въпроси*

4-5 YEARS OLD CHILDREN'S DISPLAY OF CURIOSITY TOWARDS NATURAL AND SOCIAL OCCURRENCES AND OBJECTS, WHICH ARE PART FROM THE WORLD THAT SURROUNDS US, ALL PERFORMED BY MEANS OF EXPERIMENTAL BEHAVIOR

Zhivka N Zehtinska

***Resume:** Children's way of thinking, curiosity and interest towards the world that surrounds them gathers more significant pace. The process of experimenting at a pre-school age marks high index regarding the capability to discover and explore the world that surrounds us and the formation of the personal character. Pre-school period is the most important and the most significant time to form the processes of upbringing and schooling. The aim of the research is to study the manifestations of curiosity demonstrated by 4-5 years old children towards natural and social occurrences and objects by means of experimentation. Based on the examination a system composed of various situations is created. The system is recognized by the name „ The*

world that surrounds us .”Knowledge, skills, attitude and the degree , which measures the number of correct answers given are considered indicators.The main object of the study is the 4-5 years old children’s manifestation of curiosity towards natural and social occurrences and objects by means of experimentation. The main subject of the research is the process of pedagogic interaction during orientation in the natural and social environment all performed by means of experimentation. The methodology of the study applied to task number 1 is a modified version of the study of the curiosity. Сурблладзе, С. Каракехайова, Л. Венгер all contribute to the methodology pattern of the last one mentioned .The diadactometry of displaying curiosity trough experimental behaviour involves 10 procedures covering 5 cognitive questions and 5 games-experiments.

Key words: *curiosity,experiments,children,the world that surrounds us, play,situation,questions.*

Любознателността се определя като осъзнат стремеж да се опознае и разбере новото, неговата същност. Отношението към „непознатото” не представлява само обикновено безпокойство, а желание да се проникне отвъд пределите на видимите признаци и свойства.

Детската активност се мотивира от учудването пред новото, радостта от откритието, безпокойството от непознатото. Колкото по-освободено от него е детето в своята познавателна дейност и колкото е по-сигурно, толкова повече се стимулира неговата любознателност. Именно тези чувства го активизират и го насочват към извършване на изследователски и познавателни действия с цел, набавяне на необходимата информация за среща с нова стимулация.

Важно е на децата да бъде гласувано повече доверие в процеса на откриване на свойствата и признаците на обектите и явленията, защото след петгодишната им възраст, тяхната познавателна дейност се отличава с качествени промени, благодарение на които могат да се обяснят количеството на веществата, причинно-следствените връзки и закономерности и други. Освен това петгодишните деца са в състояние да се учат от грешките си и да коригират познавателното действие по отношение на крайния резултат, поставен от възрастния или от самите тях.

Трябва детето да бъде стимулирано и насърчавано, като се оценява неговата дейност. Важно е да се отговаря точно на зададените въпроси, без да се затормозява с много факти самият познавателен процес. Това са изисквания, които се поставят пред възрастните, за да се създаде атмосфера на доверие, а не на фрустрация.

Съществена роля за формирането на любознателността са наблюденията сред природата. За детето природата представлява неизчерпаем източник на интересни впечатления и радостни преживявания. Тя привлича детето с яркостта си, многообразието, постоянната смяна на явленията. То получава изключително удоволствие, когато само активира взаимодействията с природата, слива се с нея, работи сред природата. Наблюдавайки природата, детето започва да сравнява, да търси подобното и различното в нея. Именно това активира любознателността му към нея.

Експериментирането представлява преобразуваща дейност, в чиито ход в практически план (обследване, разчленяване, сглобяване, изследване на предмета) субектът се ориентира в съществени свойства и признаци на обекти, научни понятия и взаимосвързаности.

Л. Обухова смята, че обучението се изгражда на базата на „проба-грешка”, именно чрез експериментирането, като при този механизъм познавателните схеми се изграждат и усъвършенстват по пътя на последователната регулация, тоест всяко следващо действие отчита успеха или неуспеха от предходното.

За експериментирането е характерно общата насоченост за придобиване на нови знания, което от своя страна мотивира детето в преобразуващата дейност.

С проявата на инициатива и свобода, с която детето преодолява безпокойството от неверни действия и съждения се свързва възпитателният ефект на детското експериментиране. Детето получава увереност в собствената си познавателна дейност. Освен това си поставя нови цели, които произтичат от неочакваните резултати в хода на преобразуванията с предметите и открива самостоятелно нови начини и средства за постигането им.

Целта на проучването е да се изследват проявите на любознателност към природни и социални явления и обекти, чрез експериментиране от 4-5-годишни деца и се състави система от ситуации в ОН „Околен свят”.

За постигането на целта бяха поставени следните задачи:

1. Изследване проявите на любознателност у 4-5-годишните деца към явления и обекти от достъпната природна и социална среда.
2. Съставяне и апробиране на ситуации за ориентиране в околната среда, включващи експерименти и игри за провокиране на детската любознателност.

По първа задача се използва технология, в която са включени въпроси и експерименти, позволяващи дидактометрия на емоционално-познавателно отношение към познати и значими 4-5-годишните деца явления и обекти от околната среда.

Като показатели се определят знания, умения и отношение и съответно степента на верните отговори.

Критерии откриване

1. Степен на познание на признаци и свойства:

З

Н – отговаря вярно – 3т.

А – отговаря частично (частично, непълно и с грешки) – 2 т.

Н – един верен отговор (използват се допълнителни ориентири) – 1 т.

И

Я

2. Степен на умения за откриване на причинно-следствени връзки:

У

М – открива всички – 3т.

Е – открива частично (отбелязва, но не дава обяснение) – 2 т.

Н – използват се допълнителни ориентири – 1 т.

И

Я

3. Степен на отношение към нова информация:

О

Т – проява на радост и задава въпроси – 3т.

Н – проява на радост от среща с новото във вербален план – 2 т.

О – проява на внимание към новото от откриване на новото – 1 т.

Ш

Е

Н

И

Е

В рамките на учебната 2018/2019 година се проведе проучване на любознателността на 4-5-годишните деца посещаващи ДГ „Чайка” гр. Пловдив.

Обект на проучването е проявата на любознателност у 4-5-годишните деца към природните и социални обекти чрез експериментиране.

Предмет на проучването е процесът на педагогическо взаимодействие при ориентиране в природната и социална среда чрез експериментиране.

Проучва се любознателността на 20 деца от 4-5-годишна възраст от м. октомври 2018 година до месец март 2019 година.

Методиката на изследване по 1 задача е модифициран вариант на проучване на любознателност на методиката на Сирбиладзе, С. Каракехайова, Л. Венгер.

Методи на изследването са:

1. Педагогическо наблюдение.
2. Разговор-беседа.
3. Познавателни задачи и игри.

Дидактометрията за проява на любознателност чрез експерименти предполага 10 процедури, обхващащи 5 познавателни въпроси и 5 игри-експерименти. Въпросите са:

1. Какво ще ти трябва, за да си измиеш ръцете?

Най-висок бал получава отговор: сапун, топла вода, хартия, кърпи в къщи.

2. С кой прибор ще изядеш супата?

Отговор с най-висок бал: лъжица, вилицата има дупки и не може да ядеш супата с нея, защото пада.

3. Защо това куче е весело?

Отговор с най-висок бал: има играчка, приятел, обича да яде кокал, защото обича да си играе с хората и има храна.

4. Как стана голям?

Отговор с най-висок бал: трябва да спиш, да ядеш, да играеш.

5. С какви предмети предпочиташ да играеш?

Отговор с най-висок бал: топка – можем да си подаваме, да ритаме; снежна топка – много обичам сняг, да правя снежен човек.

Проведохме игри, които бяха:

Игра № 1 „Познай какво хапваш”. Правила: Да се опита от различни хранителни продукти със завързани очи и се назовават имената им. Играят по двойки. Детето обяснява защо е дало точно тази храна на своя приятел.

Две деца по желание излезнаха, сложихме ги на масички едно срещу друго. По желание на едното от тях му закрихме очите. Другото дете си избра храна от масичката присъстваха хранителни продукти с различен вкус: сирене, кашкавал, салам, луканка, течен шоколад, бисквити, бонбони, хляб, портокал, банан.

Детето със затворените очи трябваше да познае какво яде, дали му харесва и дали е вкусно. Пред децата беше и къщичка на здравословното хранене. Първото дете каза, че шоколадът и бананът са вкусни, за портокала и кашкавала сподели, че му харесват. Второто дете опита хляб и каза, че е вкусен и е направен от жито. Сподели, че обича всичко сладко, че му харесват и някои от тях са полезни. Третото дете опита хляб, банан, шоколад, кашкавал, портокал, луканка и определи, че са му вкусни.

Игра № 2 „Любими полезни храни”. Правила: Да си напълни чинийката с любимите полезни храни.

Най-добре се справиха с „откриването” вкуса на круша, лимон, портокал, краставица, морков. Лимонът най-много се хареса на едно от децата, което изяде всички парченца и сподели, че е много вкусен. Децата се затрудниха с познаване вкуса на райската ябълка. Определено това е плод, който не се консумира достатъчно, но предизвика детското любопитство и му казваха „друга ябълка”. Само едно дете опита от този плод, при това за първи път. Това, което сподели то беше, че много му харесва и е сладичко. Освен това изяде всички парчета и се развълнува, защото ще каже на майка си да му купи от това (райската ябълка). На четири маси поставихме различни плодове и зеленчуци. На първа и втора маса имаше круша, лимон, портокал, райска ябълка и мандарина. На третата и четвъртата маса бяха поставени краставица, зеле, моркови и чушка.

Децата трябваше да отговорят на въпросите кое е вкусно и защо. Коя е храната, която имат в устата? Когато консумират, дали им харесва и съответно защо. Също така имаше и картинки с нарисувани сирене, кашкавал, луканка, шоколад, банан, ябълка, портокал, от които децата трябваше да групират като вкусни и полезни неща в една чинийка.

Игра № 3 „Сглоби цветето” – пъзел (корен, стъбло, цвят). Правила: Да сглоби цветето и да обясни частите му. Децата играят индивидуално.

Затрудниха се със сглобяването на пъзела и определяне на частите на цветето. Някои деца сглобиха пъзела, но не успяха да назоват частите на цветето. Други не назоваха само луковичката.

Игра № 4 „Топка от брашно или тесто”. Правила: Да се опитат да си направят топка от брашно или тесто. Играят групово.

На две маси сложихме тесто, точилки и формички. Попитахме децата с какво се прави тесто. Обяснихме им, че ще могат да си направят тесто и фигурки от него, след което ги оставихме да ги направят. Тази игра много зарадва децата. Веднага започнаха да месят и стискат брашното, но бързо се отказваха като твърдяха, че не може, не става, топка. Насочиха се към тестото и там демонстрираха пълно удовлетворение и щастие от получения резултат.

Игра № 5 „Ходещо зайче. Правила: Да се опитат да накарат играчката, да се движи. Провокиране на детското любопитство чрез поставена на масичка механична играчка. Децата играят индивидуално.

Играчката предизвика любопитство у децата. Някои от тях казаха, че джуджето е истинско, други, че е играчка и трябва да се завърти, за да се движи.

Всички игри успяха да събудят любознателността на децата. Дни след всяка от игрите, те продължаваха да ни задават поредица от въпроси, свързани с разгледаните теми. Интересно беше, че самите те споделиха, че когато са били в къщи със семействата си, допълнително са получили отговори на темите, което е показателно за проява на любознателност.

Важно е, да се уточни, че така посочените игри и задачи представляваха основния вариант на въпроса към детето. В случаите, в които се налагаше, децата бяха подпомогани с въпроси, които са близки с отговор на конкретните, а също така и с картини, мултимедия, филми и снимки с различна тематика. Където беше необходимо да се установят признаци и свойства в момента, в нагледно-действен план. На децата им беше предоставена тази възможност. Всичко това беше пряко свързано със смисъла на познавателния въпрос.

Първоначално в словесен вариант като най-сложен, а в случай на несправяне познавателната дейност се подпомагаше с нагледен материал, текстове, картини, мултимедия, филми и експерименти.

Когато се стартира това изследване (месец IX – X) децата от II група нямаха ситуации за изучаването на заобикалящата ги околна среда. След провеждането на констатиращия етап от изследването цялостният поглед е, че познанията на децата са повърхностни и са свързани изцяло с техния пряк опит и взаимодействие с околния свят.

С огромно желание, интерес и любопитство децата изпълняваха правилата на игрите, отговаряха на зададените им въпроси, търсиха отговори с помощта на нагледни материали, картини, мултимедия, филми и снимки, а когато не бяха сигурни, експериментираха. Всичко това провокира проявата на любознателност към природни и социални явления и обекти от околния свят, чрез експериментиране от 4-5-годишни деца.

Таблица №1:

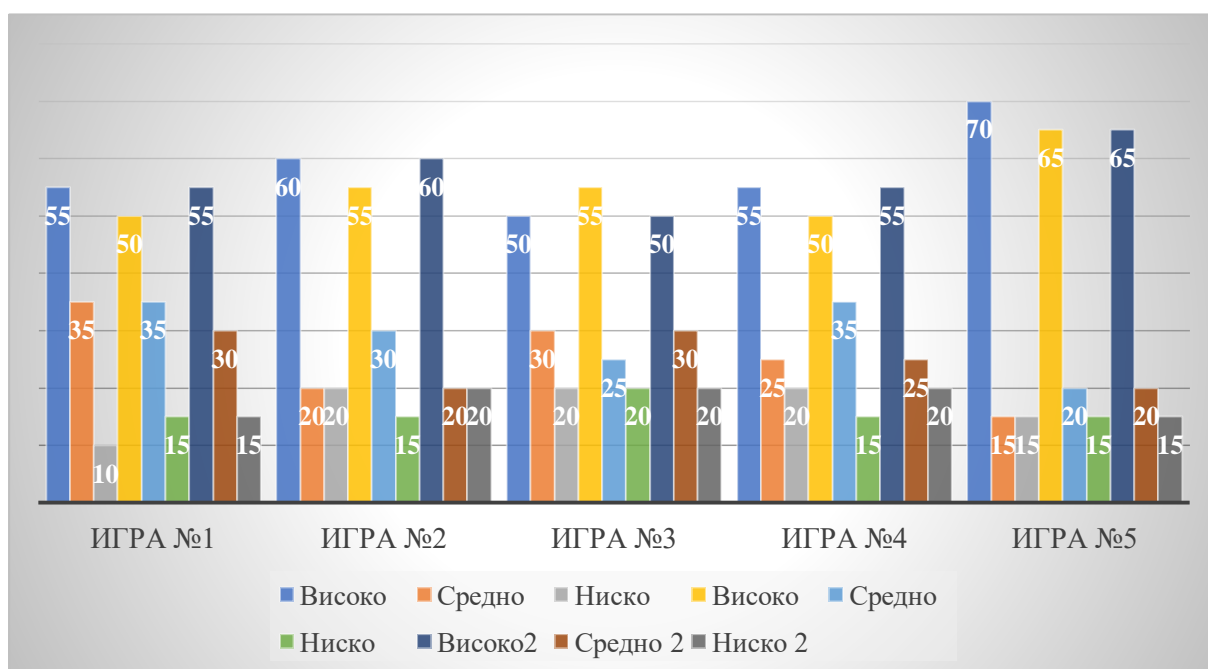
Резултати от констатиращия етап на проява на любознателност

№ на въпрос	Брой деца	1 кр. /%/			2 кр. /%/			3 кр. /%/		
		в.	ср.	н.	в.	ср.	н.	в.	ср.	н.
1.	20	60	25	15	55	35	10	50	30	20
2.	20	65	20	15	55	35	10	55	30	15
3.	20	55	35	10	55	35	10	55	35	10
4.	20	44	45	10	45	45	10	45	45	10
5.	20	40	45	15	45	40	15	40	45	15

Таблица №2:

№ на игра	Брой деца	1 кр. /%/			2 кр. /%/			3 кр. /%/		
		В	ср.	н	В	ср.	н	в	ср.	н
1.	20	55	35	10	50	35	15	55	30	15
2.	20	60	20	20	55	30	15	60	20	20
3.	20	50	30	20	55	25	20	50	30	20
4.	20	55	25	20	50	35	15	55	25	20
5.	20	70	15	15	65	20	15	65	20	15

Диаграма № 1:

Ситуация „Вкусно и апетитно”

Образователна цел:

Възприема начини на сътрудничество в игрова и в практическа съвместна дейност.

Експерименти:

1. Всяко дете трябва да нахрани другарчето си с избрана от него храна.
2. Откриване на вкусови качества на различни храни чрез опитване.

Децата реагираха изключително емоционално. Повечето от тях се насочиха към шоколадите, бисквитите и бонбоните. Само две от тях си избраха салам, защото го харесват.

Ситуация: „Спят ли зимен сън?”

Образователна цел:

Осъзнава основни потребности за живот на конкретни животни и връзката им с растенията и неживата природа.

Експерименти:

1. Децата са на двора и засаждат в саксии в два цвята – бели и кафяви – цветя. Няколко саксии се поливат, а 1-2 не се поливат, докато пръстта изсъхне.

2. Белите саксии се оставят отвън, а кафявите вътре. За тези вътре трябва, да се грижат децата, докато тези вън ще останат без грижи за определен период (докато растенията в белите саксии поникнат).

Учителят и децата бяха навън на двора. Осъществи се кратка беседа. Всички деца с огромно желание направиха дупки, поставиха луковичите и ги покриха с пръст, след което ги поляха. Темата провокира изключителен интерес, тъй като на следващия ден децата продължиха да я коментират.

Ситуация „Сочно и сухо”

Образователни цели:

1. Свързва типични признаци на плодове със сезона /есен/.
2. Преоткрива обичайното в света като преобразувани картини.

Експерименти:

1. Пред децата има маса и в две чинии са сложени зелени листа и хербаризирани (сухи) листа. Свежи клонки с листа и сухи клечки. Децата трябва сами да открият къде има сокче.

2. Кой тежи повече? Сухите или сочни еднакви на брой плодове?

3. Колко тежи сокът?

Провокирахме децата да проучат как зелените листа са сочни и как в сухите няма влага. Бързо смачкаха зелените листа, но те оставаха цели, което ги изненада много. После, когато започнаха да стриват сухите листа и те ставаха на парчета, децата започнаха, да се радват и да ги стриват по-упорито. Същите емоции се повториха и когато пред децата имаше две купчинки с клечки – едните, които бяха току що счупени и другите, които бяха събрани от земята. Най-големи бяха емоциите, когато пред децата поставихме две чинийки с грозде и стафиди. Децата стискаха гроздето с ръце и събираха „сокчето” в чашки. После се опитвах да получаю сок и от стафидите и останаха разочаровани от резултатите.

Ситуация: „Зрънца за зимата”

Образователни цели:

1. Възприема основни части на конкретни растения.
2. Сравнява основни видими части на растения от различен вид – контраст и сходство.
3. Разрешава противоречия в игров план реално и вълшебно.

Експерименти:

1. Поставяне в купчинки зърна от фасул, леща, пшеница. Децата трябва да разделят семената на три купчинки и да ги „засеят” в памук, полят с вода.

2. На децата са дадени хаванчета, а в чинийки има меки пшеничени зърна. Децата трябва сами да слагат зърна в хаванчетата и да чукат, докато получат брашно.

По време на ситуацията „Зрънца за зимата” децата с радост разделиха семената на три купчинки и ги „засяха” с памук и вода. Всеки ден поливаха, наблюдаваха и рисуваха какво е станало със семенцето. По време на втората част от играта децата се забавляваха, докато счукваха пшеничените зърна, след което получиха брашно и започнаха да играят и да се радват.

Ситуация: „Зимни гости”

Образователна цел:

Възприема грижи за животните като добродетел.

Експерименти:

1. Децата изработват хранилки за птици. Оставят хранилката на двора и наблюдават кои птици долитат до хранилката.
2. Наблюдават гълъбите и врабчетата с какво се хранят.

Изработването на хранилки за птиците при „Зимни гости” предизвика изключителен интерес у децата. Цяла зима наблюдаваха през прозореца различните птици как ядяха от тяхната хранилка, трохи, семена и се радваха, че са ги нахранили.

Ситуация: „Аз и моето куче”

Образователни цели:

1. Стимулиране преживяванията на детето при среща с „живото”.
2. Подкрепяне представата за живота като ценност.

Експерименти:

1. Поставени са на маса различни предмети, които са играчки, дрехи, легло, повод и други ненужни неща за кучето МОН.
2. Да се подберат аксесоари за кучето за хранене и пиене на вода.

Темата „Аз и моето куче” предизвика бурна емоция при срещата с „живото” куче МОН. Чрез обследването на козината, слушането със слушалки „как тупти сърчицето му” децата установиха и откриха неговите признаци, какви грижи трябва да полага стопанинът на куче, за да е здраво то и цялото семейство и всичко останало, това накара децата да не искат, да се разделят с МОН.

Цели се провокиране на любознателност и овладяването на система от представи и умения, възпитаване на отношения чрез експериментиране на детската дейност. Това ориентира и подпомага активно детето на базата на експериментиране. Дава се възможност на детето да се превърне в активен участник в образователния процес като творец и партньор на възрастния до него. По този начин се развива емоционална му сфера при ориентирането в света. Детето е в състояние да проявява в определени моменти избирателно отношение към предмети, действия, постъпки, явления, събития, както и да реализира собствен замисъл и стремеж към изява.

Детската любознателност се подкрепяше с няколко къта за експериментиране, които включваха:

- саксии с луковици;
- чинийки със засети семена с памук, за които, да се грижат;
- кът с ванички с вода, сапун, водни боички, клечки за уши;

- къл за игра с брашно и тесто.

Проведените игри в съвместната ни работа с децата, указаха съществено значение за развиването на любознателността и за знанията на децата.

Процентно най-високи са резултатите по втори въпрос, свързан с конкретни представи на децата за прибори на хранене. Открива се зависимост между формата, обектите и функциите им.

Най-големи затруднения се установяват при аргументацията за избор на играчки и действията, които детето може да реализира с тях – 40%.

По втори показател високите резултати се свързват с уменията на децата за поддържане на личната хигиена при първи въпрос и при втори въпрос с приборите за хранене. Това се дължи на личния опит на децата. С него се аргументира и високият резултат по трети критерий на Въпроси №1, №2 и №3.

При сравнение на резултатите за проява на любознателност при изследваните деца се констатира по-високи резултати по всички критерий, което свързваме с възможността детето да експериментира, тоест в нагледно-действителен план, да се откриват признаци, свойства на обекти и явления от околната среда.

Най висок процент (70% от децата) откриват признаци на обекта, които могат да бъдат модифицирани по посока на познавателната задача (направи така, че играчката, да се задвижи). Констатира се взаимовръзка между високите резултати на знания, умения и отношения на детето към обекта на познание – Игра №2 и №5.

С минимална разлика, в границата между 5% и 10%, същата релация откриваме и при резултатите на Игра №1, №3 и №4.

Получените резултати ни позволиха, да се ориентираме към подбор на елементарни опити и експериментни игри към теми, предвидени за 4-5-годишни деца в програмната система „Ръка за ръка”.

Литература:

Брунер, Дж. (1977) Психология познания, Москва.

Каракехайова, С. (2019) Дидактически технологии за развитие на познавателен интерес и любознателност, Пловдив.

Каракехайова, С. (2002) Методи за развитие на когнитивни качества, Стара Загора.

Каракехайова, С. (2002) Педагогика на взаимодействието „Дете-среда“, Пловдив.

Обухова, Л. (1972) Етапи развития детското мѝшления, Москва.

Проколиенко, Л. (1982) Формиране на любознателност у децата от предучилищна възраст, София.